

FARUK EREN • Kayıp Bir Devrimin Hikâyesi

FARUK EREN 1964 yılında İstanbul'da doğdu. Pertevniyal Lisesi'ni bitirdi. 12 Eylül askeri darbesinin öncesinde aranmaya başlandı. 1982'de yakalandı, üç yıl askeri hapishanede tutuldu. Otuz yıl süren davanın ardından beraat etti. Serbest bırakıldıktan sonra başladığı gazetecilik mesleğini sürdürüyor. *Dünya, Milliyet, Akşam, Evrensel, Yeni Yüzyıl, Radikal, Vatan* ve *Cumhuriyet* gazeteleri ile *NTV* ve *IMC* kanallarında muhabirlik, editörlük, yazışları müdürlüğü yaptı. İHD üyesi olarak insan hakları mücadelesinde yer aldı. Matbaa işçileri ve gazetecilerin örgütlendiği *DISK* Basın İş Sendikası'nın genel başkanı. Evli ve Işık Su'nun babası.

İletişim Yayınları 2739 • Anı Dizisi 85
ISBN-13: 978-975-05-2647-3
© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2019, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora
YAYINA HAZIRLAYAN Aybars Yanık
DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu
KAPAK Suat Aysu
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

FARUK EREN

**Kayıp
Bir Devrimin
Hikâyesi**
Bir Zamanlar Hasköy'de

Öldürülen arkadaşlarımızın anısına...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR 9

- Yahudi mahallesi 12 • Kendini otomobil sanan Mordi 13
Koşun lan, haham öldü! 14 • “Kaçın taş atıyorum” 15
“Durun ben Hayri'nin kardeşiyim” 16 • Biberli terbiye 17
Hüdaverdi 18 • İlk gecekondu 19 • Yeşilliler geliyor... 19
Evim yok nerde duram! 20 • Babam Zagor oluyor 21
Faruk'un Meyhanesi 22 • İşçi Kemal 23
Kolera, vampir, eğlence 24 • Bir kesme şeker uğruna 25
Romeo ve Juliet 25 • Politika 26 • 12 Mart günleri 27
Deniz Gezmiş'i gördük 28 • 12 Mart sonrası 30
Canavar düdüğü 31 • Başka bir hayat başlıyor 32
Sen neymişsin be abi 33 • Gitarla salavat 37 • Din dersi 38
Naci Şiren ve Hafız Amca'ya sevgiyle 40
Karıncı kurtarma operasyonu 40 • Lise yılları 41
İlk kavgaya sarhoşluktan 42 • Proleter Yılmaz Abi 43
Harıl harıl kitap okunuyor 44 • “Öğrenmeye açtı” 45
Komsomol Hasan 46 • Hasköy'de ilk dernek 47
Bayrak alkışlamak 48 • Yazlık sinemalar 49
Her şey çok çabuk değişti 50 • Kodumunun revizyonistleri! 52
Alpay'ın kahvesi 53 • Kendini alnından vuran Alpay 54
Che'nin purosunu, devrimcilerin Birinci'si 55 • Okmeydanı 55
Hasköy'ün “hücre evi” 57 • Annelerimiz 57 • Duvar Sanatı 58
Sendika ağaları 60 • “Abi onu biz örgütledik” 61
Herkesin bir “kod ismi” var 62 • Hayri Hoca 63
Ben de proleterim 64 • Tiyatroya güvenlikle gittik 65
Karar 71 65 • Bir daha sinema 66 • Dev-Genç gecesi 67
Kadere karşı çıkmak 69 • Ailede değişim 69 • Hacı Murat 71

Akşamlar hep iyidir 74 • '77 1 Mayıs 75 • "Biz goşistiz!" 77
Hasköy'de ilk silah pathyor 78 • İlk silah 78 • Tabancalar 80
Kendini vuran vurana 80 • Kılıçlı mücadele 81
Che'nin çorabı 82 • 16 Mart Katliamı 82
Evimiz taranıyor 84 • Ölümle burun buruna 86
"Dur o babam" 87 • Dev-Genç'in otobüsleri 87
Patrona para vermek 88 • Teks Willer gibi 89
Bazukamız bile vardı 90 • Akıncılar'la karşılaşma 90
Ayrılık ayrılık, yaman ayrılık 91
Hapishaneyle ilk karşılaşma 93 • Yine bayrak edebiyatı 94
Adliyede pusu ve güvenlik 95 • Disiplinsiz Hasköylüler 95
"Kulver Kalesi" sarılıyor 97 • Sıkılan başkan 98
Kaset-teyp 99 • Yüksel Kaşıkçı 100 • Alevilik 101
Ev baskınları 102 • İhbarlar birer sansar 104
Yangın vaziyetleri 105 • Deli Mehmet 107
Grev ve Dev-Sol 108 • Abdullah Meral 110 • İlhan Abi 110
Faşist işgal 111 • Che ve Hüdaverdi 113 • Hüseyin Taş 113
Migros kamyonları 114 • Kubilay ve Enver 115
İbne oligarşi 121 • Saçma sapan bir durum 122 • Aydınlık 124
Züccaciyeci dükkânına Dev-Solcu girerse 125
Karakol baskını 127 • Babam da karakol bastı! 127
Kötü günlerin sinyalleri geliyor 129 • Çetelerden çete beğen 129
Topkapı korsanı: İbrahim, Talip ve Yüksel 130
Avcılar'a taşınma 132 • Evi "beygir"le buldum 133
Bu yolu ben seçtim! 134 • İhtilal oldu 134 • Tuzlu Bekir 135
Biz cuntayı yeneriz 137 • Son kez 138 • Son bakış 139
"Evladım gitti" 139 • Arayış 140 • Ah be Selçuk 142
Hasdal 143 • Metris'ten ilk firar 144 • ML İbo 146
Dört yanımız fetbaz 147 • Yine taşınma 148
Mezarsız ölüler 148 • Hatıra peşinde... 149 • Abdullah Abi 150
Metris 151 • Bir daha annelerimiz 152
Kızılıcak şerbeti içmek 155 • Gazete bastık! 156
İkbâl'in inatçılığı 157 • Yolumuz Kapadokya'ya bile düştü 158
Güzel Ahmet Abi'm 158 • Savcı bize zarf attı 161
Askerlik şubesi 162 • Benim annem Cumartesi 163
Hasan Ocak 164 • Artık bir mezarımız var 167 • Bir daha 169
Hikâyemiz böyle işte 170

EK: BİR DOSTA AĞIT 173
Cenaze merasimi... 176

Albüm 177

TEŞEKKÜR

Bu kitaba çok kiŐinin emeği geçti. Öncelikle kederli anlarını paylaŐan, kabuk tutmuŐ yaralarını yeniden kanatan Hayri'nin arkadaşlarına, Okmeydanılı, Hasköylü ve yolu Hasköy'den geçmiŐ devrimcilere teşekkür etmek gerekiyor. İkbâl ve Cemile ablalarımla hüznülu konuŐmalar yaptık. Bu kitap onların kitabı aynı zamanda. Kitabı yazmam için beni teŐvik eden Necdet Saraç, ne yazık ki kitabı göremedi. Genç yaŐta terk etti bizi. Naci Şiren, Ali Rıza DoĐan, Cengiz Babal, Oligarşi Cengiz ve Orhan TaŐpınar'ın da kitabı okumasını çok isterdim. Ne yazık ki benim tembelliğim, onların erken vedası utancımı artırdı.

Kemal Can, Hale Őerif tavsiyeleri, teŐvikleri ve eleŐtirileriyle büyük emek verdi. Onlar olmasaydı bitmezdi bu kitap. Eray Ak, Ezgi Kurt, Masis KürkçüĐil, Nadire Mater, Maside Ocak, ErtuĐrul MaviöĐlu ve Bülent Utku kitabın ham halini okuyarak düŐüncelerini anlattı. Hepsine teŐekkürler.

Hep teşekkür olacak değil ya; bir de kınama. Bu kitabı on beŐ yılda üç kez bilgisayardan uçuran bana, otuz beŐ yıllık tembelliğime ne dense azdır.

Hasköy, şimdilerde varoş denilen enteresan bir işçi semtiydi. Evveliyatı hayli eski. Benim de öyle... Hasköy'de üç katlı yarı ahşap bir eski İstanbul evinden ilk hatırladıklarım. Biz önce alt katta oturmuşuz. Ben onu hatırlamıyorum ama, çocuklara çok büyük gelen bir taşlıkla girilen ikinci kattaki ev hayal meyal hatıralarımda.

Ataları Kafkasya'dan Üsküdar'a, oradan Biga'ya, Biga'dan tekrar İstanbul'a göç eden bir Çerkes ailesiyiz. Çerkes ailelerinin aşırı saygıyla yoğrulmuş geleneklerinin içinde büyüdük. Babam Sütlüce'deki mezbahada, annem de o zamanlar Reji diye bilinen Tekel'in Cibali'deki sigara fabrikasında işçi.

Annemin Tekel'de çalıştığı dönem ben daha doğmamışım. Ama evin bir odasını atölye haline dönüştürüp, çorap ütülemeye başladığı zamanlar çocukluk hatıralarımdan. O zamanlar öyle bir meslek vardı. Ayak biçiminde ütü-kalıplara fabrikadan yıkanmış olarak gelen çoraplar takılıyor, ütülendikten sonra ambalajlanıyordu. Sonra çorap dolu koliler, Mısır Çarşısı'nın arkasındaki Marputçular Han'da Musi Moiz (baştaki aslında Mösyö'ydü galiba) ile şimdi yüzü aklımda

olan ama ismini hatırlamadığım bir başka Yahudi'nin Rika Çorapları'na götürülüyordu. Rika'dan önce bir başka çorapçıyla çalışılıyordu. Aklımda adı Arşavil olarak kalan o çorapçıysa Ermeni'ydi. Bütün aile bu işin bir yerinden tutuyorduk ama en çok annem ve büyük ablam çalışırdı bu işte.

Büyük ablam Cemile, abim Hayrettin (herkes onu Hayri ya da Gözlük Hayri diye çağırırdı) ve küçük ablam İkbâl (ona da akraba çevrelerinde ve mahallede Saniye denirdi), babamınki daha komikti, gerçek adı Kemalettin, herkes ona Kemal derdi ama köyde Mehmet Emin diye bilinirdi. Sanki doğuştan kod isimliydik! Annemin adı ise sadece Elmas. Biz çocuklar sırasıyla 1951, 1954, 1957 ve 1964 doğumluyuz. Bir ablamız daha varmış, Ünzile Dilber. Güzel isimli hiç tanımadığımız ablam bebekken ölmüş. Annem sadece birkaç kez bahsetti gözleri dalarak. "Fakirlikten öldü," dedi. Babam ise hiç söz etmedi.

Yahudi mahallesi

Şimdi Hasköy'e dönelim. Kasımpaşa ile Halıcıoğlu arasındaki bu semtte çoğunlukla yüzyıllar önce Osmanlı'ya göç eden Yahudiler oturuyordu. İlk çocukluk anılarımın olduğu evin sahibi Madam Fani. Böyle mi yazılırdı, böyle mi telaffuz edilirdi bilemiyorum, ama biz ona Madam Fani derdik. Madam ay başlarında yanında oğluyla gelir, bir kahve içer, kiraları toplar giderdi. Oğlu Jojo, o zamanlar bizim "deli" ya da "saf" dediğimiz bir çocuğu (down sendromlu olduğunu yıllar sonra anladık).

Alt katımızda, bakkaldan aldığı ekmekleri nemli bezle silecek kadar aşırı titiz Rizeli Laz teyze ve kocası, üst katımızda Kemahlı bir aile oturuyordu. Ben doğmadan önce evdeki diğer iki kiracı da Yahudi'ymiş. İkbâl ablamın, arkadaşısı Suzi'ye çocuk eziyeti çektiği hep anlatılır. Üst katımızda

Nişli adında bir veteriner oturmuş. Geceleri telefonla iş-letirlermiş bu doktoru. Gece yarısı birileri telefon eder “acil baytar lazım,” filan dermiş numaradan. Adamcağız önce telaşlanır, karşısındakinin dalga geçtiğini anlayınca sinirlenip bağırır çağırır.

Bu eski Yahudi mahallesinde bir sinagog ile önce okul, sonra düşkünler yurdu olan büyük bir bina hâlâ duruyor. Bir dönem 25 bin Yahudi'nin yaşadığı söylenen Hasköy'de İstanbul'un en büyük Musevi mezarlığı vardı mesela. Haliç Köprüsü yapılırken ortasından E5 geçmişti (Ermeni mezarlığını da ikiye bölmüştü E5)... İki de kilise hatırlıyorum, onlar da bir zamanlar Hasköy'de yaşayan Ermeni veya Rumlardan kalmış olmalı. Biraz daha yukarılarda ise sonradan yok olan, üzerleri Osmanlıca yazılı birçok dikilitaş vardı. Padişahların ve Osmanlı'nın önde gelenlerinin talimlerinde okun ulaştığı menzile diktikleri o taşlarla ilgili yıllar sonra haber yapmıştım, sadece bir iki tanesi kalabilmişti günümüze...

Sinagog tam karşımızdaydı ve ibadete açıktı. Sinagogun bulunduğu yapının içinde bir de bakkal vardı: Marko Bakkal. Sokakta tek telefona sahip olan yer Sabetay'ın manifaturacı dükkânıydı ve o telefon bütün mahallenin hizmetindeydi: taşradan gelen hastalık, ölüm gibi kara haberleri ulaştırırdı. Sabetay'ın oğlu Murat da down sendromluydu.

Kendini otomobil sanan Mordi

İçimizdeki gizli antisemitizmden mi bilinmez, bize kalsa Yahudiler arasında nedense “deli” çoktu. Biz kendi delilerimizi görmüyorduk... Çocukluğumdan hatırladığım Deli Sedat vardı misal. “Deli” olan tek onlar değil yani...

Şirin sandallarla gidip gelinen Hasköy'ün tam karşısındaki Balat'ta yaşayan bir adam vardı mesela. Abim anlatırdı, so-

kaklarda şarkı söyleyerek dolaşmış: “Yaşova’nın karısı kaçtı gece yarısı, andre andre andre Balat’a...” Güzel karısının onu terk etmesinin ardından delirdiği söylenirdi.

Ama Mordî’yi çok daha iyi hatırlıyorum. Ben liseye giderken bile İstanbul sokaklarındaydı. Gerçek adı Mordehay’dı galiba ama ona herkes Mordî derdi. Kendini otomobil sanıyordu ve elinde gerçek bir direksiyonla Hasköy’den Şişhane’ye, Eminönü’nden Şişli’ye her yeri dolamıyordu. Gözleri iyi görmüyordu ama dokunduğu arabaların markalarını biliyordu. Mordî’ye önünde çukur filan varsa “sağa dön, sola dön,” gibi komutlarla yardım ederdik. Kendisini kızdıranlara ise galiz küfürler sallardı. Ama kimse bu küfürlerden almazdı.¹ Bütün İstanbul tanırды onu sanırım. O zamanlar İstanbul’un nüfusu daha 3 milyon olmamıştı ve Yeşilköy’den sonrası İstanbul sayılmıyordu.

Koşun lan, haham öldü!

Evimizin karşısındaki ahşap apartmanda bir haham oturuyordu.

Şimdi diyeceksiniz ki ahşap apartman olur mu? Evet tam karşımızdaydı, üç veya dört katlı ve her katta iki dairesi olan kapkaranlık ev. Bakmayın eski İstanbul evi nostaljisine. Ahşap zamanla kararırды ve çocukluğum o kapkara evler arasında geçti. Yahudilerin oturduğu eve gitmememiz için büyüklerimiz mi uydurmuştu, yoksa kara bir şatoya benzeyen ev için biz çocukların uydurması mı hatırlamıyorum. “İğneli fiçî var orada,” deniyordu ve korkuyorduk.

Gerçek bir haham mıydı, yoksa mahalleli mi öyle diyordu bilmiyorum. Hayal meyal hatırlıyorum hahamı ve karı-

1 *Facebook* aracılığıyla tanıştığımız ve birkaç kez telefonla görüştüğümüz rahmetli Taner Yılmaz, *Milliyet*’in blog sayfasında, Mordî ve Hasköy üzerine harika bir yazı kaleme almıştı (<http://blog.milliyet.com.tr/mordî-nin-direksiyonu/Blog/?BlogNo=437698>).

sını. Marko bakkaldan konyak alırdı sık sık. Adamcağız bir akşam yolda yürürken yığıldı kaldı. Çocuklar koşuşturmaya başladı “haham öldü,” diye. Ben de gittim, üzerine çarşaf örtmüşler ve yanına yanan bir mum koymuşlardı. Üstünde bir örtü olsa da ilk kez bir ölü insan görmüştüm. (Nereden bileyim daha çok ölü göreceğimi, ölülerin gömüldüğü mezarları arayacağımı o zamanlar...)

Evet komşularımız Yahudi’ydi ama sayıları giderek azalıyordu. Anlattığım yıllar 1960’ların sonu, 70’lerin başı. Daha çok Kastamonu, Sinop, Giresun’dan göç alıyordu bizim oturduğumuz Aynalıkavak semti. Yahudiler gitmeye başladı. Çoğu Filistin’e gidiyordu. Bir kısmı da Kurtuluş’a taşınyordu.

Mesela mahallenin bir camcısı vardı, İzak Amca. Anneme, babama “Ben de Filistin’e gidiyorum,” dediğini hatırlıyorum. Hani, solcu olduğumdan değil, onlar da Filistin diyor-du diye anlatıyorum bunu. İzak Amca İkinci Dünya Savaşı sırasında İstanbul’dan kaçıp Biga’ya gitmiş, orada peynircilik yapmış. Dedemin arkadaşıydı. Yahudilere büyüklerimizimizin bir baskı yaptığı ya da aşağıladığı hiç yok anılarımda. Hatta babamla annemin hayli sevgi ve saygı dolu bir komşuluk ilişkileri olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim.

Ama biz çocuklar pek acımasızdık. Çağan Irmak’ın *Dedemin İnsanları* filminde bir sahne vardır. Bir Ege kasabasında Türk çocukları okuldan çıkan Rum çocuklarını taşlar. İkbâl ablam “Filmi izlerken çok utandım. Biz de Yahudi çocukları taşlardık,” demişti.

“Kaçın taş atıyorum”

Bir keresinde sinagoga ibadete gelenlerin otomobillerinin egzoz borularına patates tıkadığımızı hatırlıyorum. Sinagoga ibadete kapandığında Avram ve karısı Estel bekçilik yapıyordu. Biz “Bu duvar kale” diye sinagoga şut çekerken Av-

ram kızılıyordu, o kızınca da biz daha da kızdırmak için düpedüz taşlıyorduk kapıyı. Avram da eline bir taş alıp bizi kovalıyordu, bir yandan da “Kaçın taş atıyorum,” diye bağınyordu. Geçenlerde, artık çok eskilerde kalmış o günleri hü-zün içinde anarken Cemile ablam söyledi. Aslında Avram deli filan değildi, adamcağız bize zarar vermemek için öyle bağınyordu.

Bu bahsi şöyle kapatayım... Yapıp ettiğinin bilincinde antisemitistler miydik biz? Hayır. Evet biz çocuklar galiba dinsel nedenlerle onları kendimizden farklı görüyorduk ve bir tür kenar mahalle hoyratlığında idik. Zaten bir süre sonra mahallede hiç Yahudi kalmadı. Marko bakkal, Kürt bakkal oldu.

“Durun ben Hayri'nin kardeşiyim”

Biz çocukken İstanbul'a her kış yağar ve yağın kar tutardı. O zamanlar şehirde bu kadar insan, bina ve araç yoktu, ormanlar yağmalanmamıştı. Muhtemelen bundan... Tahta kızaklarımız vardı. Her eğimli sokağı bir kayak pistine çevirirdik. Kayıp düşeceklerinden korkan büyüklerimiz ise bu pistleri sobalardan çıkan küllerle sabote ederdi.

Bunlar hatırladıklarım. Annemin ve ablamların anlattığına göre daha çok küçükken, karlı bir gün sıkıca giydirip beni sokağa salmışlar. Ben de abimin bulunduğu kartopu savaşı yapan gruba doğru koşmuşum. İki ateş arasında kalınca bağırmışım, “Durun, ben Hayri'nin kardeşiyim!” Hemen ateşkes ilan edilmiş ve abimin saflarına katılmışım kahkahalar arasında... Galiba daha o zaman da liderdi abim!

Bir de İkbâl ablamın anlattığı bir anı var abimin küçüklüğüne dair. Abim sünnet olacak, mahallede komşulara düğün davetiyesi dağıtıyorlar İkbâl'le birlikte. O zamanların âdetlerinden, davetiye alanlar bir miktar para veriyor sünnet ço-

cuğuna. Hayri ve İkbâl iyi bir hasılatla dönerken o zamanlar daha arsa olan evin yan tarafında yaşlı ve yoksul bir amca görüyorlar. Amca aç, dileniyor. Abim cebindeki paranın önemli bir bölümünü ona veriyor.

Eve döndüklerinde annem Hayri'ye ne kadar para topladığını soruyor, İkbâl'se abimin dilenciye para verdiğini anlatıyor. Annem kızınca Hayri, "Ona daha çok lazımdı," diyor. Galiba daha o zaman devrimciydi abim!

Biberli terbiye

Abim bebekliğinde raşitik. Yani D vitamini eksikliğinden bacakları çarpık. Annem Doktor Nikola Fakaçelli'ye² götürüyor. Annemin anlattığına göre verdiği ilaçların yanı sıra Fakaçelli, "Bu çocuğu güneşe götürün, kafasına şapka takın, kısa pantolon giydirin, hep güneşin altında dolaşsın," demiş. Aile bu tavsiyeye uymuş ve her yaz abim köye gönderilmiş. Bu tedavi işe de yaramış. Annem aslında beyaz tenli olan abimin başında bir şemsiper ve kısa pantolonla aylarca güneş altında kala kala esmer olduğunu söyler. Abimin bacakları düzelmiş. Köyde geçen günler bir çocuk için harika zamanlar olmalı. O günlerde edindiği at ve yüzme tutkusu, büyüdüğünde, yani benim hatırladığım günlerde de vardı. Çok iyi bir yüzücü olduğunu hatırlıyorum mesela.

Ama bu köy hayatının hep anlatılan bir hikâyesi vardır. Daha yarım yamalak konuşan Hayri köyün gözdesi. Mesele dayım köy kahvesine götürüyor, "Buna şu küfürü et sana gazoz," diyor. Küfürü yiyen, "Sen şuna küfür et 5 kuruş!" diyor. Hayri bir yaz sonu İstanbul'a küfürbaz dönüyor. Annem Hayri'nin döndüğü o sonbaharı gözleri dalarak, buruk bir gülümseyle anar:

2 Doktor Nikola Fakaçelli dönemin en ünlü doktorlarından. Rum olan Fakaçelli bir dönem CHP milletvekilliği de yapmış.